

Esko Laine

VIINAPORVARIEN VAINO JA RAITTIUDEN VALVOJIEN KIITETTÄVÄ UUTTERUUS

Kieltolain aikainen raittiuden valvonta Suomen
Sosialidemokraatin palstoilla

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Huhtikuu 2025

TIIVISTELMÄ

Esko Laine: Viinaporvarien vaino ja raittiuden valvojen kiitettävä utteruus: kieltolain aikainen raittiuden valvonta Suomen Sosialidemokraatin palstoilla
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Historia
Huhtikuu 2025

Vuonna 1919 voimaan astunut kieltolaki teki alkoholin valmistamisesta, myynnistä sekä hallussapidosta laitonta Suomessa. Näin ollen myös alkoholin kuluttaminen laillisin keinoin tehtiin mahdottomaksi. Kieltolaki – siinä missä mikä tahansa muukin laki – oli pääasiallisesti poliisiviranomaisten valvonnan alaisena. Kuitenkin poliisien valvonnan lisäksi koettiin tarpeelliseksi perustaa kaupunkeihin sekä maaseudulle raittiuslautakuntia ja näiden lautakuntien alaiseksi palkattiin raittiuden valvoja, jotka avustivat poliisia erityisesti ruohonjuuritason kieltolakiin liittyvissä valvontatehtävissä. Tällaisia tehtäviä oli muun muassa satunnaistarkastukset ajoneuvoille, kotietsinnät ja ravintoloiden sekä muiden julkisten paikkojen tarkkailu. Raittiuden valvojen tuli olla täyden raittiuden kannalla sekä hyvämaineisiksi tiedettyjä henkilöitä.

Tämän tutkielman tarkoitus on esitellä Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen pää-äänenkannattajaksi julistautuneen *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoituksia raittiuden valvojista ja raittiuden valvonnasta. Kieltolakia yleisesti kuvataan epäonnistuneena ja ei-pidettynä lakina. On kuitenkin myös oleellista muistaa, että kieltolailla ja pitkälti kaikkeen siihen liittyvällä olivat omat tukijansa. Työväellä on ollut selvä rooli suomalaisessa raittiusliikkeessä, ja näin ollen työväelle suunnattuna lehtenä *Suomen Sosialidemokraatti* tarjoaa poikkeavan näkökulman kieltolakiin ja sen aikaisen raittiuden valvontaan. *Suomen Sosialidemokraatissa* ilmestyi kirjoituksia raittiuden valvontaan liittyen läpi kieltolain. Pääosin kirjoituksissa oli havaittavissa joko neutraali tai positiivinen kanta raittiuden valvontaan. Lehden palstoille mahtuu myös muutamia selvästi raittiuden valvoja kritisoivia kirjoituksia, mutta ne eivät ole määriltään mitenkään verrattavissa raittiuden valvoja tukeviin kirjoituksiin. Näistä kirjoituksista on kuitenkin muodostunut muutama selvä teema, joita tässä tutkielmassa esitellään.

Avainsanat: kieltolaki, raittiusliike, työväki, raittiuden valvonta, lehdistö, Suomen Sosialidemokraatti

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
- Kyllä

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Taustoitus, aikaisempi tutkimus ja tutkimustehtävä.....	1
1.2 Aineisto, rajaus ja eettisyys.....	3
1.3 Tutkielman menetelmät.....	5
2 Kritiikki raittiuden valvonnan hitaudesta ja puutteellisuudesta	6
3 'Wiinaporwarien' jarruttelu ja raittiuden valvojien vainoaminen	8
4 Spriitakavarikot – Raittiuden valvojat sankareina?	11
5 'Epäilyttävät toimet' – Raittiuden valvojat rikoksista syytettyinä	14
6 Yhteenvedo	18
Lähteet ja kirjallisuus	20

1 Johdanto

1.1 Taustoitus, aikaisempi tutkimus ja tutkimustehtävä

Tutkielma käsittelee Suomen kieltolain aikaista raittiuden valvontaa ja siihen liittyvää kirjoittelua ajan lehdistössä. Suomessa oli voimassa kieltolaki vuosina 1919–1932, jolloin yli kaksiprosenttisten alkoholien valmistus, myynti, maahantuonti, kuljetus ja hallussapito oli laissa kiellettyä. Näin ollen siis alkoholin nauttiminenkin laillisesti tehtiin mahdolliseksi. Alkuun on tärkeä tehdä käsitteellinen täsmennys raittiuden valvonnasta. Raittiuden valvonta ei tässä tutkielmassa tarkoita samaa kuin kieltolain valvonta. Kieltolain valvonnasta oli vastuussa moni taho, joista tärkeimpänä olivat poliisiviranomaiset ympäri maata sekä rannikolla tullilaitos. Suurimmissa kaupungeissa poliisilaitoksiin perustettiin erillisiä ”kieltolakietsivien” osastoja. Tyypillisten viranomaisten kuten poliisin ja tullivirkailijoiden lisäksi kieltolain valvontaa harjoittivat niin sanotusti ruohonjuuritason kunnissa toimivat raittiuslautakunnat ja niiden alaisina toimivat raittiuden valvojat.¹ Juuri tähän ruohonjuuritason valvontaan tahdonkin tutkielmassani keskittyä, ja juuri tätä ruohonjuuritason valvontaa nimitän raittiuden valvonnaksi.

Kieltolaki ja sen valvonta ovat olleet tutkimuksen aiheena jo vuosikymmeniä. Lisäksi kieltolain tutkimuksessa ei voi sivuuttaa suomalaisen raittiusliikkeen tutkimusta, sillä nämä kaksi ovat erittäin vahvasti kytköksissä toisiinsa. Kieltolakia ja sen kumoamista puolueiden näkökulmasta on tutkinut Jorma Kallenautio teoksessa *Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana*.² Kieltolakia on tutkittu myös muista näkökulmista, kuten esimerkiksi naisten osuutta kieltolaissa tutkinut Aija Kaartinen teoksessa *Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi: naisten kieltolakimielipiteet ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932*.³ Raittiusliikettä on tutkinut Irma Sulkunen väitöskirjassaan *Raittius kansalaisuskontona: raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*.⁴ Lisäksi kieltolain aikaista rikollisuutta on tutkittu taas monessa eri kaupungissa pro-gradu -tutkielmien muodossa.⁵

Etenkin alkoholin salakuljetus ja siihen kytkeytyvät henkilöt ovat kiinnostaneet myös laajempaa yleisöä. Kieltolain ruohonjuuritason valvojat; raittiuden valvojat, raittiuspoliisit, raittiusetsivät,

---

¹ Kallenautio 1979, 14–15.

² Kallenautio 1979.

³ Kaartinen 2011.

⁴ Sulkunen 1986.

⁵ Esim. Lempinen 1998 & Yrjönen 1993.

”nuuskijat”⁶, miksi ikinä heitä milloinkin kutsutaan, jäivät kuitenkin omien huomioideni mukaan tutkimuksessa usein sivumaininnaksi tai parhaimmassa tapauksessa alaotsikoiksi. Pidän kuitenkin raittiuden valvoja tutkimuskohteena mielenkiintoisena tämän toimenkuvan ideologisuuden vuoksi, joka ilmenee esimerkiksi Tampereen raittiuslautakunnan johtosäännössä, jossa todetaan raittiuslautakuntien jäsenten sekä raittiuden valvojien tulevan olla raittiiksi tunnettuja sekä raittiusaatetta kannattavia.⁷ Toki löytyy myös mainintoja siitä, että joskus raittiuslautakuntiin saatettiin valita myös jäseniä, jotka eivät olleet täysin raittiusaatteen kannalla.⁸

Kieltolakia voidaan pitää epäonnistuneena lakina siinä mielessä, että sen pääasiallinen tarkoitus, eli suomalaisten alkoholin kulutuksen lopettaminen, ei toteutunut. Vuodesta 1922 eteenpäin kieltolain päättymiseen vuonna 1932 noin 80 % kaikista Suomessa ilmi tulleista rikoksista olivat kieltolaki- ja juopumusrikoksia.⁹ 1920-luvun alussa järjestettiin kysely kieltolain toimivuudesta viranomaisille, jossa lähes yksimielisesti vastaajat totesivat, että kieltolaki oli epäonnistunut. Kyselyyn vastanneet poliisiviranomaiset, tuomarit, kirkkoherrat sekä kunnallislautakuntien esimiehetkin katsoivat kieltolain epäonnistuneen. Ainoa toivoa elättävä ryhmä, joka kyselyyn vastasi, oli eräät ammattiosastot, jotka katsoivat, että kieltolaki oli toimiva ratkaisu ja kansa sitä noudatti.¹⁰ Kieltolain epäonnistumiseen havahduttiin eri aikoihin eri tahoilla (kaikki eivät tietenkään välttämättä havahtuneet koskaan), mutta viimeinen niitti kieltolaille tuli vuonna 1931 järjestetyssä neuvoo-antavassa kansanäänestyksessä, jossa 70,6 prosenttia äänestäjistä oli kieltolain täydellisen kumoamisen puolella.¹¹

Kieltolaki kuitenkin hyväksyttiin aikanaan yksimielisesti eduskunnassa.¹² Kieltolain alkupuolella kannatus kansan keskuudessa vaikutti olevan melko laajaa, josta osoituksena on esimerkiksi Kieltolakiliittoon¹³ liittyneiden määrä, joka oli vuoden 1920 loppuun mennessä ainakin 500 000

---

⁶ Raittiutta valvoville tahoille annettu halventava nimitys, joka saattoi viitata siihen, että valvojat haistelivat (nuuskivat) ihmisten hengitystä todetakseen oliko tämä nauttinut alkoholia. Esim. ’Yleisöltä.’ *Vaasa*, 19.12.1931, 8: *Maassa löytyy satoja nimismiehiä ja poliiseja, jotka ovat saaneet erota virastaan kieltolain mahdottomuuden takia, menettää leipänsä kaikenlaisten »nuuskijain ja hengenhaistajien» takia, heidän inhottavien ilmiantojen ja salakähmyyksien takia.*

⁷ Johtosääntö Tampereen kaupungin valtuuston asettamalle raittiuslautakunnalle, Tampereen raittiuslautakunnan arkisto Db: 1, Tampereen kaupunginarkisto.

⁸ Esim. ’Kieltolaki käytännössä: raittiuspuhujan matkahawaintojen perusteella.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 27.2.1920, 3.

⁹ Ahonen 2003, 219.

¹⁰ Peltonen 1997, 98.

¹¹ Kallenautio 1979, 231.

¹² Peltonen 1997, 71.

¹³ Kieltolakiliitto oli kieltolain alkupuolella perustettu liitto, jonka tarkoituksena oli huolehtia kieltolain ja yleisen raittiuden toteutumisesta. Liiton jäseneksi saattoi liittyä kunta, erilaiset yhdistykset ja järjestöt sekä yksityishenkilöt. Ahonen 2003, 226–228.

henkilöä.¹⁴ Myös viranomaiset kannattivat kieltolain käyttöönottoa, joka tuli ilmi vuonna 1915 viranomaisille teetätetyssä kyselyssä, jossa peräti 90 % vastaajista kannatti täyden alkoholikiellon toimeenpanoa.¹⁵ Kieltolain edetessä kuitenkin jotain selvästi muuttui ja kannatus kieltolaille romahti, josta osoituksena esimerkiksi aikaisemmin mainittu kansanäänestys ja sen tulokset. Toisen esimerkin muuttuneista asenteista kieltolakiin liittyen voi havaita naisten keskuudessa. Vuonna 1876 naiset vaativat tiukempaa alkoholilainsäädäntöä ja sellainen kieltämättä ennen pitkään kieltolain myötä saatiin. Raittiusväen keskuudessa siis kieltolain aikana pitkänä luultiin, että naiset olisivat yksiselitteisesti sen puolella. Vuonna 1931 kuitenkin niin kutsutun kieltolain muuttamista vaativan naisten adressin allekirjoitti 118 537 naista.¹⁶

Tämän tutkielman perimmäisin tarkoitus on tarkastella sitä, miten raittiuden valvontaa käsiteltiin Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen eli SDP:n puoluelehdessä, *Suomen Sosialidemokraatissa*. Mitä ja miten lehdessä kirjoitettiin raittiuden valvonnasta ja raittiuden valvojista? Yhteiskunnan asenteet kieltolakiin selvästi muuttuivat kieltolain aikana, mutta muuttuivatko asenteet lehden kirjoituksissa? Nämä kysymykset kiteytettynä yhdeksi tutkimuskysymykseksi on kuitenkin seuraava: **miten Suomen Sosialidemokraatissa kirjoitettiin raittiuden valvonnasta?** Tarkoituksena on tarjota näkökulma raittiuden valvonnasta, joka kenties joko tukee tai vastustaa melko yleisesti esitettyä väitettä, jossa todetaan, että raittiuden valvojat ja raittiuden valvonta koettiin epämiellyttävänä. Yhden puoluelehden kirjoituksista ei tokikaan voi tehdä laajoja päätelmiä yhteiskunnallisista asenteista. Tämän tutkielman tuloksia voi enemmänkin ajatella kuvauksena siitä, millaisen kuvan yksi taho – *Suomen Sosialidemokraatti* – tahallisesti tai tahattomasti loi kieltolain aikaisesta raittiuden valvonnasta.

1.2 Aineisto, rajaus ja eettisyys

Pääasiallisena aineistonani käytän Kansalliskirjaston digitoimia sanomalehtiä ja näistä sanomalehdistä erityisesti käytän tietenkin aikaisemminkin mainittua *Suomen Sosialidemokraattia*. Syitä sille, miksi aineistoksi valikoitui SDP:n puoluelehti, on muutama. Ensinnäkin SDP ja *Suomen Sosialidemokraatti* olivat työväestölle kohdistettuja ja näin ollen tutkimus on kytkettävissä työväen historian tutkimukseen. Lisäksi SDP pysytteli koko kieltolain ajan Suomen kolmen suurimman puolueen joukossa yhdessä Maalaisliiton ja Kansallisen Kokoomuksen kanssa. On myös oleellista

---

¹⁴ Kallenautio 1979, 33.

¹⁵ Rasinaho 2006, 23.

¹⁶ Kaartinen 2011, 120.

tiedostaa, että kieltolaki ja raittiuskysymykset olivat SDP:lle erittäin tärkeitä, jopa välttämättömiä.¹⁷ Raittiusasiat olivat olleet työväelle tärkeitä jo paljon ennen kieltolakia, joka ilmeni esimerkiksi vuoden 1898 juomalakon muodossa, jossa työväestö oli vahvasti mukana.¹⁸ Näin ollen SDP:n puoluelehdessä, jos missään, olisi löydettävissä vahvoja kannanottoja raittiuden valvontaa koskien.

Puoluelehden valitseminen aineistoksi on oleellista siksi, että ne heijastelevat suurissa määrin niihin sidoksissa olevien puolueiden näkemyksiä ja näin ollen puoluelehtien kannat ovat yhdistettävissä myös puolueiden kantoihin.¹⁹ Puolueiden kantoja kieltolaista on tutkinut jo aiemmin mainittu Jorma Kallenautio, ja näin ollen uskon löytäväni paljon yhtymäkohtia hänen tutkimukseensa. Suomessa julkaistiin kieltolain aikana myös muita SDP:n lehtiä, mutta niiden kaikkien sisältöön perehtyminen ei ollut mitenkään kandidaatintutkielman laajuuden huomioon ottaen mahdollista. Tärkeää on myös tiedostaa se, että tässä tutkielmassa on käytetty aineistona hyvin erilaisia lehtikirjoituksia. Mukana on niin nimimerkillä ja nimettömänä kirjoitettuja kirjoituksia mielipidekirjoituksista lähes kokouspöytäkirjoja muistuttaviin artikkeleihin. Lähteenä käytetyt sanomalehtiaineistot saattavat siis luonteeltaan poiketa toisistaan hyvinkin paljon.

Rajaan aineiston tiukasti kieltolain ajalle eli aikavälille 1.6.1919 – 5.4.1932. Ei ole täysin itsestään selvää, että kieltolaki alkoi juuri tuona päivänä, sillä jo ensimmäinen maailmansota oli johtanut osittaiseen kieltolakiin Suomen alueella. Kyseessä oli siis sodan aikaista alkoholin säännöstelyä, joka siis merkittävästi jo vähensi suomalaisten alkoholin kulutusta.²⁰ Juridisesti kuitenkin kieltolaki astui voimaan ja päättyi edellä mainittuina päivinä, joten näin ollen ne toimivat ajallisena rajauksena. Kirjoituksia raittiuden valvonnasta olisi varmasti löytynyt niin kieltolakia edeltävältä ajalta kuin myös kieltolain jälkeenkin. Rajauksen taustalla piilee ajatus siitä, että tarkastelemalla kirjoituksia raittiuden valvonnan aktiivisen harjoittamisen ajalta, voidaan spekuloida kirjoitusten saattaneen hyvinkin vaikuttaa niitä lukeneiden ihmisten ajatuksiin sekä asenteisiin. Ajatusten ja asenteiden muutos taas on voinut näyttäytyä taas kohtaamisissa raittiuden valvontaa harjoittavien tahojen kanssa.

Tutkielman eettisyyttä koskevat kysymykset tulevat todennäköisimmin esiin tutkielman luvuissa ”4 Spritakavarikot – Raittiuden valvojat sankareina?” sekä ”5 ’Epäilyttävät toimet’ – Raittiuden valvojat rikoksista syytettyinä”, joissa käsitellään rikostapauksia ja ainakin aineistossa mainitaan nimeltä niin rikosten uhreja kuin rikoksista syytettyjäkin. Käyttämäni sanomalehtiaineisto on vapaasti selattavissa

---

¹⁷ Kallenautio 1979 46–47.

¹⁸ Sulkunen 1986, 223–224.

¹⁹ Salokangas 1982, 20–21.

²⁰ Vuonna 1913 suomalaiset kuluttivat yli 5 miljoonaa litraa paloviinaa, mutta kaksi vuotta myöhemmin ensimmäisen maailmansodan jyllätessä kulutus oli vain 400 000 litraa. Peltonen 1997, 83.

Kansalliskirjaston digitaalisissa aineistoissa, joten kyseessä ei ole mitenkään arkaluontoista taikka salattua aineistoa. Tästä huolimatta en tuo yksittäisten ihmisten nimiä esille elleivät he ole jonkinlaisessa julkisessa virassa tai ole muuten tunnettuja henkilöitä. Näin ollen esimerkiksi raittiuden valvojien, muuten raittiuslautakuntatoiminnassa olleiden henkilöiden sekä ajan kansanedustajien nimiä saatetaan tutkielmassa mainita. Mutta esimerkiksi yksityishenkilöä, jolta on saatettu takavarikoida alkoholia kieltolain aikana, ei tulla mainitsemaan nimeltä.

1.3 Tutkielman menetelmät

Tutkimus käytännössä etenee niin, että ensimmäisenä etsin *Suomen Sosialidemokraatista* edellä mainitulta aikaväliltä suorat maininnat raittiuden valvojista ja raittiuden valvonnasta. Tässä tosin on luotettava Kansalliskirjaston digitoitujen sanomalehtien hakutoimintoon, jossa samalla esiintyy yksi tutkielman mahdollisista ongelmista. On käytännössä mahdollista, että eräät lehtiartikkelit voivat jäädä haun ulkopuolelle, jos 1) ”raittiuden valvoja” tai ”raittiuden valvonta” termejä ei ole suoraan käytetty vaan tilalla on kiertoilmaisu kuten esimerkiksi aikaisemmin käytetty ”nuuskija” tai 2) jos lehtiartikkelin transkriptiossa, josta haku tehdään, sanat ovat väärässä muodossa. Molemmat tilanteet ovat nähdäkseni epätodennäköisiä, mutta nämä seikat on kuitenkin hyvä pitää mielessä. Käyttämälläni hakumenetelmällä²¹ löytyy yhteensä 140 osumaa. Tässä vaiheessa on siis myös hyvä huomauttaa, että tämä määrä osumia lähes neljäntoista vuoden ajalta ei ole valtavan paljon. *Suomen Sosialidemokraatti* kuitenkin ilmestyi pääsääntöisesti kuusi tai seitsemän kertaa viikossa koko kieltolain ajan. Näin ollen raittiuden valvonta ei ollut mikään jokapäiväinen polttava aihe, josta kirjoiteltiin jatkuvalla syötöllä.

Näistä osumista pyrin tulkitsemaan, onko kirjoituksessa huomattavissa suora tai epäsuora asenne raittiuden valvojiin vai onko kyseessä täysin neutraali uutinen. Tarkoituksena ei ole siis tarkastella, ovatko lehdissä esitetyt tiedot todenmukaisia vaan tarkastella lehtiartikkeleiden sävyä ja mahdollista muutosta ajan saatossa. Eräänlainen oletukseni on, että asenteet kieltolakiin ja samalla raittiuden valvojiin muuttuvat negatiivisemmiksi kieltolain kuluessa. Tietenkin myös se, että jos muutosta asenteessa ei tapahdu koko kieltolain aikana kertoo jotain. Tärkeitä käännekohtia mahdollisissa asenteiden muutoksissa pitäisin vuosia 1922, jolloin kieltolakirikkomusten tuomioita kovennettiin sekä vuotta 1929 jolloin Yhdysvalloissa alkanut taloustaantuma alkoi, ja johti lopulta kieltolain

---

²¹ Hakusanana *raittiudenvolv** jolloin molemmat käsitteet ”raittiudenvolvoja” ja ”raittiudenvolvonta” esiintyvät. Lisäksi hakuun on käytetty täydentävästi hakusanoja *raittiuspoliisi*, *raittiusvolv** ja *raittiuden valvoja*. Etenkin kieltolain viimeisinä vuosina täydentävät hakusanat olivat tarpeellisia vähäisten osumien vuoksi.

loppumisen kannalta viimeiseen loppusysäykseen.²² Lisäksi asenteet muuttuivat varmasti näiden vuosien välissä, kun kieltolain tuoman rikollisuuden huomattiin olevan pysyvä ilmiö. Samoin myös mitä lähemmäksi päästään vuoden 1931 neuvoa-antavaa kansanäänestystä, sitä enemmän puoluelehdet todennäköisesti ilmaisivat kantojaan kieltolaista ja sen valvonnan toimivuudesta (tai toimimattomuudesta).

Tutkielmassa esiintyvät tulokset eivät välttämättä siis kerro suoraan Suomen työväestön tai työväestölle suunnatun lehdistön suhtautumisesta raittiuden valvontaan ja raittiuden valvojiin, mutta se antaa kuvan siitä millaista sisältöä puoluelehden lukijat ovat päässeet raittiuden valvojista lukemaan. On myös spekuloitavissa, että nämä kirjoitukset ovat voineet vaikuttaa lehtiä lukeneiden ihmisten mielipiteisiin, mutta tähän en tutkielmassani lähde sen syvemmälle perehtymään. Kenties jatkotutkimuksen aiheena voi olla äänestäjien ja puoluelehtien kantojen yhteneväisyys.

2 Kritiikki raittiuden valvonnan hitaudesta ja puutteellisuudesta

Jo kieltolain alusta alkaen *Suomen Sosialidemokraatti* kritisoi raittiuden valvonnan aloittamisen hitautta. Esimerkiksi Helsingin raittiuden valvonnan tilasta uutisoidaan kesäkuussa hieman epätoivoiseen sävyyn. Kieltolaki on astunut voimaan jo yli vuosi sitten, mutta Helsinkiin ei ole kesäkuuhun 1920 mennessä perustettu raittiuslautakuntaa, ja näin ollen raittiuden valvojat myös uupuvat.²³ Helsinkiin lopulta saatiin raittiuslautakunta vuoden 1920 loppuun mennessä, mutta muualla kohdattiin edelleen haasteita. Näin oli esimerkiksi Lahdessa, jossa vuoden 1921 alussa raittiuslautakunnan perustaminen hylättiin kaupunginvaltuuston toimesta jo kolmannen kerran. *Suomen Sosialidemokraatissa* esiintyvä artikkeli aiheesta päättyy pahaenteiseen muistutukseen lukijoille, josta myös on havaittavissa kirjoittajan kielteinen kanta valtuuston päätökseen:

*On hywä pitää näiden herrain [raittiuslautakunnan perustamista vastaan äänestäneiden] nimet mielessä siltä waralta, kun tulee kysymykseen heidän walitsemisensa uudelleen waltuustoon.*²⁴

---

²² Kallenautio 1979, 185.

²³ 'Raittiuden walwonta Helsingissä.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 19.6.1920, 3.

²⁴ 'Kieltolakitaistelu Lahdessa.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 26.2.1921, 5.

Suomen Sosialidemokraatissa samanlaisesta raittiuslautakuntien perustamisen vastustamisesta kirjoitettiin tuomitsevaan sävyyn esimerkiksi Riihimäeltä²⁵ ja vastaavasti, kun raittiuslautakunta jonnekin perustettiin, oli rivien välissä luettavissa tyytyväisyyttä päätökseen. Esimerkiksi Helsingin pitäjän raittiuslautakunnan perustamisen tapauksessa, jossa *Suomen Sosialidemokraatti* kuvaa, miten kieltolain valvonnan tehostamisen ”vastustajain joukko” on hiljalleen pienentynyt ja näin ollen Helsingin pitäjäänkin saatiin perustettua raittiuslautakunta.²⁶

Raittiuslautakuntien perustamisen hitaus ja niihin liittyvä vastustus ei ollut ainut asia raittiuden valvonnan käytännön toimeenpanosta, joka joutui kritiikin kohteeksi *Suomen Sosialidemokraatissa*. Kun raittiuslautakunta ennen pitkää saatiin eri kaupunkeihin perustettua, nousi *Suomen Sosialidemokraatin* palstoilla usein esiin vaatimukset raittiuden valvojien lisäämisestä²⁷, heidän palkkojensa nostamisesta, sekä vuoden 1922 lakiuudistuksen myötä tulleiden raittiuspoliisin²⁸ oikeuksien myöntämisestä.²⁹ Eräät kirjoitukset myös toivoivat raittiuden valvojien oikeuksien lisäämistä esimerkiksi autojen ja laivojen satunnaistarkastuksien muodossa.³⁰ Myös muiden viranomaisten, eli pääasiassa poliisien, toimintaa kritisoidaan moneen otteeseen ja heidän lepsua suhtautumista raittiuden valvontaan paheksuttiin.³¹ Jo kieltolain alkupuolella järjestetyssä raittiuslautakuntien edustajakokouksessa Helsingin raittiuslautakunnan puheenjohtaja F. A. Paloheimo väitti puheessaan raittiuden valvojien olevan ”warsin walitettava epäkohta” kieltolaissa, mutta samalla toteaa heidän olevan välttämättömiä, sillä ”lainwalwojat eiwät ole ehdottoman raittiuden kannalla.”³² Vaikka itse Helsingin raittiuslautakunnan puheenjohtaja esittääkin negatiivisen

---

²⁵ ’Riihimäen porwariwaltuutetut hylänneet ehdotuksen raittiuslautakunnan asettamisesta!’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 24.4.1922, 2.

²⁶ ’Kieltolain walwonta Helsingin pitäjässä.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 18.11.1924, 5.

²⁷ N. E. L. (mahdollisesti Niilo Erkinpoika Liakka) ’Kieltolain walwontaa on tehostettava.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 8.11.1922, 1. Samanlaiset vaatimukset raittiuden valvojien lisäämisestä Suomen Sosialidemokraatissa jatkuivat vielä kieltolain viimeisinä vuosinakin, esim. ’Helsingissä on ainoastaan kolme raittiuswalwojaa.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 10.4.1930, 8.

²⁸ Raittiuspoliisin oikeudet oli mahdollista myöntää raittiuden valvojalle maanherran toimesta vuoden 1922 kieltolain uudistuksen myötä. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että raittiuspoliisin oikeudet saanut raittiuden walvoja saattoi toimittaa kotietsinnän todistajien läsnä ollessa (Kieltolaki 158/1922 24 §). Edellisessä vuonna 1917 annetussa asetuksessa raittiuden valvojille ei annettu mahdollisuuksia kotietsintään.

²⁹ ’Hallitus ja kieltolakirikkomusten ehkäiseminen.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 15.5.1924, 2: ”Ja [kieltolain sekä raittiuden valvonnan] menestys olisi wieläkin suurempi, jos hallitus pitäisi huolen siitä, että maassa olisi ainoastaan sellaisia maaherroja, jotka myöntäwät kuntien raittiudenwalvojille täydet lainmukaiset poliisin waltuudet.”

³⁰ Wäinö Kiwilinna ’Tottapa sillä totta tarkotetaan?’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 4.5.1925, 7–8.

³¹ Esim. ’Melkein julkista pirtukauppaa Wiipurin satamassa.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 20.6.1924, 3; ’Ovatko viranomaisemme voimattomia rikollisia vastaan.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 16.7.1931, 2.

³² F. A. Paloheimon puhe raittiuslautakuntain toisessa edustajakokouksessa 22.10.1921. Siteerattu ’Raittiuslautakuntain toinen edustajakokous.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 25.10.1921, 5.

suhtautumisensa raittiuden valvojiin, ei kuitenkaan *Suomen Sosialidemokraatissa* tällaista kantaa aleta vuosien saatossa aktiivisesti mukailemaan.

Suomen Sosialidemokraatissa esiintyi siis runsaasti kritiikkiä raittiuden valvonnan tilasta monesta eri näkökulmasta, oli se sitten raittiuslautakunnan puuttuminen, raittiuden valvojien vähäinen määrä tai heidän puutteelliset mahdollisuutensa vaikuttaa valvonta-alueensa raittiuteen. On kuitenkin tärkeä painottaa, että edellä esitelty kritiikki ei siis kohdistunut raittiuden valvojiin itseensä Päinvastoin, jo palkattuja raittiuden valvojia ja heidän tekemäänsä työtä arvostettiin, ja osassa lehtikirjoituksia raittiuden valvojia pidettiin jopa välttämättömänä kieltolain toteutumisen kannalta.³³ *Suomen Sosialidemokraatissa* voidaan siis katsoa vallinneen laaja tuki raittiuden valvojille ja heidän työlleen, vaikkakin samalla oli havaittavissa epätyytyneisyyttä raittiuden valvonnan käytännön järjestelyihin.

3 'Wiinaporvarien' jarruttelu ja raittiuden valvojien vainoaminen

Suomen Sosialidemokraatti antoi useasti sellaisen kuvan, että raittiuden valvojat olivat niin sanotusti työväen asialla. Tämä ilmeni pääasiallisesti siten, että poliittisen vasemmiston edustajat olivat oikeastaan poikkeuksetta raittiuden valvontaa tehostavien päätösten kannalla. Suoria esimerkkejä tästä löytyy esimerkiksi vuodelta 1924, jolloin *Suomen Sosialidemokraatti* uutisoi lisärahoituksen myöntämisestä Helsingin raittiuslautakunnalle sekä ehdotuksesta neljännen raittiuden valvojan palkkaamisesta.³⁴ Artikkelissa korostetaan sitä, miten juuri vasemmistovaltuutetut Helsingin kaupunginvaltuustossa onnistuivat näiden asioiden hyväksynnässä. Vastaavanlaisesti raittiuden valvonnan tehostamista olivat *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoitusten mukaan usein jarruttamassa oikeiston edustajat, jotka lehdessä nimetään ”wiinaporwareiksi”.

Viinaporvarit yhdessä viinatrokareiden, eli laittoman alkoholin myyjien kanssa, olivat *Suomen Sosialidemokraatin* mukaan kieltolain ja raittiuden valvonnan rappion syynä. Porvarit olivat lehden kirjoitusten mukaan jarruttamassa niin raittiuslautakuntien perustamista³⁵, raittiuden valvojien lisäämistä³⁶, kuin raittiuspoliisin oikeuksien myöntämistä.³⁷ Lehden palstoilla vihjailtiin myös, että nämä viinaporvarit suojelivat jarruttelullaan tarkoituksenmukaisesti laittoman alkoholin kauppaajia,

---

³³ Esim. N. E. L. (mahdollisesti Niilo Erkinpoika Liakka) 'Kieltolain walwontaa on tehostettawa.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 8.11.1922, 1.

³⁴ 'Raittiudenwalwonnin tehostaminen' *Suomen Sosialidemokraatti*, 3.9.1924, 1.

³⁵ Esimerkkeinä viime alaluvussa mainitut tapaukset Lahdessa ja Riihimäellä.

³⁶ 'Neljännen raittiuswalwojan asettaminen' *Suomen Sosialidemokraatti*, 9.3.1922, 2.

³⁷ 'Raittiuspoliisin asettaminen Helsinkiin' *Suomen Sosialidemokraatti*, 31.8.1922, 3.

joiden spekuloitiin samalla kuuluvan porvarillisten puolueiden äänestäjäkuntaan.³⁸ Ei tokikaan ole mitenkään ihmeellistä, että Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen äänenkannattajana lehti tuki ja osoitti kannatusta puoluettaan kohtaan.

Suomen Sosialidemokraatissa ei kuitenkaan juuri vaikutettu ottaneen kantaa siihen, että kieltolakirikollisuuteen osallistuvat olivat melko laajasti työväenluokkaisia. Esimerkiksi vuoden 1929–1930 rekisteröidyistä kieltolakirikollisuuden toimijoista Helsingissä valtaosa lukeutui työväestöön.³⁹ Samoin myös juopumusrikollisuudessa⁴⁰ työväenluokkaiset henkilöt olivat vahvasti edustettuina.⁴¹ Nämä edustukset rikollisuustilastoissa eivät suoranaisesti kerro, että työväenluokka olisi välttämättä aktiivisemmin osallistunut kieltolakirikollisuuteen vaan tilastot kertovat siitä, että työväenluokkaiset jäivät näistä rikoksista useammin kiinni. Samalla myös työväenluokka oli suurin yhteiskuntaluokka, joten ei ollut varsinaisesti ihme, että he olivat myös enemmän edustettuna rikollisuustilastoissa. Tätä tietoa ei kuitenkaan juuri *Suomen Sosialidemokraatissa* esitelty. Lehdestä itse asiassa löytyy kirjoitus, jossa tavallisen kansalaisen kieltolakirikkomuksiin suhtaudutaan ymmärryksellä, mutta viinatrokareille taas sympatiaa ei riitä.⁴²

Se, että *Suomen Sosialidemokraatti* ei ota esiin työväen kieltolakirikkomuksia aktiivisesti ei kuitenkaan tarkoita, että SDP puolueena olisi ollut sokea työväestön yhä jatkuvalla alkoholien käytölle. Päinvastoin. Esimerkiksi Väinö Voionmaa – SDP:n kansanedustaja ja merkittävä raittiusliikkeen parissa toiminut henkilö – kirjoitti kieltolain aikana seuraavasti:

*Sellainen [kieltolain vastustus ja rikkominen] on valitettavasti laajassa määrässä asianlaita työväenkin piireissä, sosialidemokratisen puolueen sisäissäkin, sen työväentaloissa ja sen jäsenten keskuudessa.*⁴³

Porvareita ja porvarillislehtiä syytetään useampaan otteeseen myös raittiuden valvojien vainoamisesta ja muista epäoikeudenmukaisuuksista raittiuden valvojia kohtaan. *Suomen*

---

³⁸ 'Kaupunginisiin...' *Suomen Sosialidemokraatti*, 3.11.1923, 6.

³⁹ Häkkinen 2003, 198.

⁴⁰ Ennen vuotta 1922 juopumuksesta saatettiin rangaista vain, jos esiintyi julkisesti juopuneena sekä aiheutti toiminnallaan pahennusta. Vuodesta 1922 eteenpäin vaatimusta pahennuksen aiheuttaminen ei ollut enää vaatimus vaan pelkkä julkisesti juopuneena esiintyminen oli jo rangaistavaa. Kallenautio 1979, 30.

⁴¹ Rasinaho 2006, 75.

⁴² 'Kieltolain tarkistus.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 6.10.1921, 1: "Niitä vastaan, jotka uhmaten käywät yhteiskunnan säättämän kieltolain kimppeun, kuten salakuljettajat ja pirtutrokarit tekewät, on nyt laadittu ankara sotalaki [uudistettu kieltolaki, joka astuu voimaan vuonna 1922], ja se on oikein. Niitä taas, joita inhimillinen heikkous ja olojen nurinkurisuus houkuttelee kieltolakirikoksiin, mitkä enemmän kohtaawat asianomaista raukkaa itseään kuin yhteiskuntaa, on kohdeltu inhimillisellä ymmärryksellä; ja sekin on meistä oikein."

⁴³ Voionmaa 1924, 258.

Sosialidemokraatissa tuodaan esiin tapaus, jossa Helsingin raittiuden valvoja Hannes Lainetta kohtaan on esitetty epäluottamusta sen perusteella, että hänet on tuomittu vuoden 1918 tapahtumien takia kuritushuonerangaistukseen ja hän on samalla menettänyt kansalaisluottamuksen väliaikaisesti, sillä hän otti osaa sisällissotaan punaisten puolella. *Suomen Sosialidemokraatissa* tämän katsottiin olevan silkkaa porvarien harjoittamaa vainoa punaisten puolella taistelleita kohtaan, ja kirjoituksessa huomautetaan, että kaupungin palveluksessa on kyllä eräs henkilö (ilmeisesti porvaritaustainen), joka on myös tuomittu kuritushuonerangaistukseen.⁴⁴ Ei tosin ole täysin yksiselitteistä onko tässä tapauksessa kyse raittiuden valvojan puolustelusta vai yleisemmin kritiikistä punaisten puolella taistelleiden epäoikeudenmukaisesta kohtelusta senkin jälkeen, kun heidän kansalaisoikeutensa on palautettu.

Porvarilehtiä syytetään useampaan otteeseen raittiuden valvojien mustamaalaamisesta, kuten vuonna 1926 jolloin *Karjala*-lehteä kritisoitiin *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoituksessa raittiuden valvonnan ja valvontaviranomaisten alentamisesta. *Karjalassa* oli väitetysti moitittu raittiuden valvoja autojen pysäyttämistä ja tarkastamisesta. *Suomen Sosialidemokraatissa* tämä nähtiin suorastaan raittiuden valvonnan mustamaalaamisena. Kirjoituksen lopussa lukijoita kehoitetaan jopa sanoutumaan irti kannattamasta lehtiä, jotka mustamaalaavat joko kieltolakia tai raittiuden valvontaa.⁴⁵ Aikaisemmassa kappaleessa mainittu Hannes Laine ei ollut raittiuden valvojista ainut, jolla oli punakaartitaustaa, vaan Helsingissä toiminut valvoja Otto Paananen oli myös *Suomen Sosialidemokraatin* mukaan tunnettu punakaartilainen, ja tämän myötä joutunut oikeistomielisen *Hufvudstadsbladetin* maalittamaksi.⁴⁶

Ei ole varsinaisesti yllättävää, että sisällissodan jälkeisessä kahtiajakautuneessa Suomessa osapuolet ovat toisiaan vastaan ja esittävät omat näkemyksensä oikeina ja sivistyneinä sekä vastapuolen näkemykset kehitystä jarruttavina haittoina yhteiskunnalle. Vaikka osa raittiuden valvojista oli taistellut sisällissodassa punaisten puolella, en kuitenkaan menisi selittämään *Suomen Sosialidemokraatin* puolustelemaa kantaa raittiuden valvontaa kohtaan pelkästään sillä, että lehti haluaa ”puolustaa omiaan”. Raittiuden valvojat olivat myös oleellinen osa kieltolakia sekä suomalaisten raittiuden edistämistä. Näin ollen, jos kirjoittajat olivat kieltolain ja raittiuden kannalla, olisi ollut hieman omituista, jos raittiuden valvojat eivät olisi kuitenkaan saaneen heidän tukeaan.

---

⁴⁴ 'Raittiudenwalwojain walitseminen Helsinkiin.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 3.5.1923, 3: "Waltuuston porwarit taasen kerran osoittaneet hillittömän wainonsa w. 1918 tapahtumista tuomittua kohtaan."

⁴⁵ 'Wiinaksien salakaupan ja kuljetuksen juuret.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 10.2.1926, 7.

⁴⁶ 'Kietolaki ja järjestysvalta.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 23.12.1921, 5.

Raittiuden valvonta oli vain yksi monesta asiasta, joka jakoi vahvasti ihmisiä myös oikeisto-vasemmisto-akselilla.

4 Spriitakavarikot – Raittiuden valvojat sankareina?

Toistuvana uutistyyppinä *Suomen Sosialidemokraatissa* sekä muissa kieltolain ajan lehdissä esiintyy ilmoitukset eri alueilla suoritetuista alkoholin takavarikoinneista. *Suomen Sosialidemokraatissa* uutisoitiin ympäri Suomea tapahtuneista spriitakavarikoista⁴⁷, ja ne usein noudattivat samaa kaavaa: poliisi, raittiuden valvoja tai joku muu virkahenkilö on löytänyt näin monta litraa spriitä jostain ja mainintana myös yleensä, miten sitä on kuljetettu. Jos syylliset tiedetään, kerrotaan usein heidän koko nimensä ja mahdollisesti heidän ammattinsa. Jos tekijää ei tiedetä tai he pääsivät pakoon, mainitaan se yleensä lopussa. Spriitakavarikoista uutisointi ei ole varsinaisesti tulkittavissa kieltolain tai raittiuden valvojien toiminnan kannatukseksi, sillä kuitenkin kieltolakirikkomukset olivat rikoksia siinä missä muutkin, ja rikoksista uutisointi oli tyypillistä kaikenlaiselle lehdistölle.

Raittiuden valvojien suorittamia spriitakavarikoita ja muita kieltolakirikollisuutta ehkäiseviä toimia mainitaan *Suomen Sosialidemokraatissa* useaan otteeseen ja lähes aina ne noudattavat edellä kuvattua kaavaa, eikä kirjoituksesta ole pääteltävissä mitään tiettyä kantaa raittiuden valvontaa kohtaan. Joskus raittiuden valvojien tekemää toimintaa kuvataan selvästi positiivisessa mielessä, kuten vaikkapa Orivedellä, jossa *Suomen Sosialidemokraatti* kuvaa raittiuden valvojien ja poliisien toimineen ”kiitettävällä uutteruudella” laittomien viinatehtaiden hävittämisessä.⁴⁸ Sanavalinnat antavat siis ymmärtää, että raittiuden valvojien sekä poliisin toimintaan suhtauduttiin tässä tapauksessa myötämieleisesti.

Joskus myös takavarikoista uutisoidessa kirjoituksen mukaan saattoi sisältyä pientä huumoria, kuten tapauksessa, jossa erään Helsingin hotellin tallityöntekijän alkoholijuomia takavarikoitiin. Tämän kyseisen työntekijän hallusta mainitaan löytyneen kymmenittäin erilaisia pulloja, joissa ainakin osassa oli samppanjaa sekä likööriä. Jutun lopussa todetaankin, että ”mahtaa sillä tallimiehellä olla hyvä palkka, kun on waraa pitää hallussaan hienoja väkijuomia.”⁴⁹

---

⁴⁷ Spriillä viitataan tilavuusprosenttiltaan korkeaan alkoholiin (n. 96,5 %), joka oli kieltolain aikana salakuljettajien suosiossa. Sitä takavarikoitiinkin huomattavia määriä kieltolain aikana. Sprii oli myös tyypillisin kieltolain aikana yksittäisiltä salamyyjiltä ostettu tuote. Rasinaho 2006, 19; 41.

⁴⁸ ’Oriweden viinatehtaita hävitetty.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 22.6.1923, 3.

⁴⁹ ’Herkutteleva tallimies.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 3.6.1922, 4.

Suomen Sosialidemokraatissa kuitenkin esiintyy useita kirjoituksia alkoholin takavarikoinnista ja muusta raittiuden valvojien toiminnasta, joissa on ikään kuin tarinallinen muoto. Nämä kirjoitukset muistuttavat useimmiten enemmän lyhyttä jännitystarinaa kuin uutista, vaikka ne sellaisina onkin lehdessä esitetty. Raittiuden valvojien liikkeitä ja toimintaa kuvataan melko yksityiskohtaisesti ja joskus tapahtumia kuvataan hyvin värikkäillä sanavalinnoilla, esimerkiksi tässä lainatussa kirjoituksessa vuodelta 1924:

Eilen illalla sai pari Helsingin kaupungin raittiuslautakunnan raittiudenwalvojaa tiedon, että muuan pirtukuorma oli matkalla Degeröstä kaupunkiin. Raittiudenwalvojat asettuiwat mainitusta saaresta kaupunkiin johtawan tien warrelle wartioon ja noin puoli 9 aikaan huomasiwatkin he erään kuorman lähestyvän Helsinkiä. Trokarit, jotka huomasiwat olewansa kiinni joutumaisillaan, ryhtyiwät tällöin ajamaan hurjaa wauhtia. Raittiudenwalvojilla ei ollut muuta neuwoa kuin juosta perässä ja onnistui heidän kaupungin rannassa saada pika-ajurin, jonka awulla jatkoiwat takaa-ajoa. Kun trokarit oliwat klo 9 aikaan tulleet Unioninkadun n:o 4 kohdalle, pysäyttiwät he hewosensa ja aikoiwat juosten paeta Tähtitorninmäelle.⁵⁰

Tässä kirjoituksessa etenkin kuvaus salakuljettajien takaa-ajosta on suoraan kuin jännitysromaanista otettu, mutta kyseessä on todella lehdessä esiintyvä uutinen. Ylempänä lainattu kirjoitus ei lopulta edes ota kantaa raittiuden valvojien toimintaan, vaan kirjoituksen lopussa vain todetaan, että takaa-ajon kohteena olleet henkilöt saatiin kiinni (toisen haavoittuessa raittiuden valvojan ampumaan luotiin) ja heiltä takavarikoitiin spriitä. Sama toistuu vuonna 1931 julkaistussa kirjoituksessa, jossa raittiuden valvojien toimia kuvataan näin:

Eilistä vasten yöllä suoritettiin Pornaisissa reipas pirtutakavarikko, missä viranomaisten käsiin joutui Nash-merkkinen henkilöauto ja 280 litraa pirtua. Kirjeenvaihtajamme tiedon mukaan oli sikäläisillä raittiusvalvojilla aavistus, että seuraavana yönä liikehtisi seudulla pirtuautoja. Siksi he menivät Hevoselin kylän kohdalle piikkimattoineen vahtiin ja hetken odotuksen jälkeen tulikin auto joka ei totellut pysähdysmerkkiä. Tällöin heitettiin tielle piikkimatto. minkä yli auto ajoi, ollen hetken päästä pakotettu pysähtymään. Autossa olleet miehet pääsivät pötkimään pakoon.⁵¹

---

⁵⁰ 'Pirtutrokaria ammuttu.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 12.2.1924, 1.

⁵¹ 'Pirtutakavarikko Pornaisissa.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 6.8.1931, 4.

Tässäkään kirjoituksessa ei millään tavoin ylistetty raittiuden valvoja tai heidän toimintaansa, mikä on tavallaan erikoista. Näihin molempiin lainattuihin kirjoituksiin olisi luontevasti sopinut loppuun vielä raittiuden valvojien ”kiitettävän uutteruuden” ylistäminen. Mainittakoon vielä eräs kirjoitus vuodelta 1924, jossa kerrotaan erään Suomenlinnan saarelta tehdystä suuresta spriitakavarikosta. Kirjoituksessa mainitaan myös se, että Suomenlinnan saarilta on aikaisemminkin yritetty etsiä laittomia alkoholijuomia, mutta aikaisemmalla kerralla raittiuden valvoja sekä poliisiviranomaisia kohti avattiin tuli saarella olevien sotilaiden toimesta.⁵² Tässäkin kirjoituksessa, kuten myös kahdessa aikaisemmin lainatussa tekstissä, on tarinallisia piirteitä. Poikkeuksellisesti kuitenkin tässä viimeisimmässä kirjoituksessa on selvästi luettavissa sen myönteinen suhtautuminen raittiuden valvontaan. Kirjoituksessa muun muassa todetaan, ettei alkoholia tuskin olisi saatu ensinnäkään vietyä saareen, jos sotilaat olisivat yhtä suurella valppaudella tarkkailleet salakuljettajia ja estäneet heitä pääsemästä saareen, kuten he tekivät raittiuden valvojille. Kirjoittaja toteaaakin lopuksi:

Toivottavasti tutkimuksissa ei tätä seikkaa [sotilaiden tekemää vastarintaa raittiuden valvoja ja poliisia kohtaan] unohdeta, vaan selvitetään kysymys niin perinpohjin, että Suomenlinna vapautuu pirtuwarastoista ja pirtukaupan suosijoista.⁵³

On mahdollista, että näiden tekstien kirjoittajia on ohjeistettu kirjoittamaan ”jännittävällä tavalla” sillä onhan lehdelle myös tärkeää tarjota mielenkiintoista sisältöä lukijalle, jotta lukijakunta jatkaa lehden lukemista. On myös mahdollista, että nämä tekstiä värittävät piirteet ovat lähtöisin joltain muulta taholta kuin itse kirjoittajalta. Esimerkiksi jälkimmäisessä lainatussa tekstissä mainitaan kirjeenvaihtaja, jonka tietoihin teksti vaikuttaa perustuvan. On toki mahdollista esittää myös sellainen näkemys, että kirjoitukset ovat tarkoituksella kirjoitettu siihen sävyyn, että raittiuden valvojat tarkoituksenmukaisesti tahdotaan esittää ikään kuin jännitystarinoiden sankareina. Syynä tälle voisi olla yksinkertaisesti raittiuden valvojien maineen nostattaminen lukijakunnan silmissä.

Oli syy kirjoitusten tyylille mikä tahansa, tarjosivat ne lukijalle kuitenkin eräänlaisen katsauksen raittiuden valvojien tekemään työhön. On kuitenkin myös oleellista painottaa, että nämä väritetyt kuvaukset raittiuden valvojista ja heidän työstään olivat harvinaisia. Paljon tyypillisempiä kirjoituksia olivat luvun alussa kuvaillut kaavamaiset spriitakavarikkoutiset, jotka olivat myös tyypillisiä uutistyypppejä myös muissa ajan lehdissä.

---

⁵² ’Suuri spriitakavarikko Suomenlinnan vanhasta linnakesaaresta.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 2.2.1924, 1.

⁵³ ’Suuri spriitakavarikko Suomenlinnan vanhasta linnakesaaresta.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 2.2.1924, 1.

5 'Epäilyttävät toimet' – Raittiuden valvojat rikoksista syytettynä

Suoranaisesti raittiuden valvoja kritisoivia puheenvuoroja esiintyi kieltolain aikana *Suomen Sosialidemokraatissa* erittäin harvoin. Joissain kirjoituksissa on jokin negatiivissävytteinen sivumaininta, kuten esimerkiksi jo aikaisemmin esiin tullessa Helsingin raittiuslautakunnan puheenjohtajan F. E. Paloheimon puheenvuorossa, jossa hän sanoo raittiuden valvojien olevan ”varsin walitettava epäkohta” osana kieltolakia.⁵⁴ Tämä puheenvuoro kuitenkin esitettiin raittiuslautakuntien kokouksessa, jossa myös esitettiin raittiuden valvoja puoltavia näkemyksiä. Kirjoituksen ei voi siis varsinaisesti väittää olevan raittiuden valvontaa tai raittiuden valvoja vastustava. Tällaisen kirjoituksen myötä voi myös kenties todeta, että lehti ei harjoittanut mitään tiukkaa sensuuria negatiivisten näkemyksien suhteen, sillä jos näin olisi, Paloheimon kommentti tuskin olisi päätynyt lehteen.

Lehteen kyllä mahtui myös yksiselitteisen kielteisiä puheenvuoroja raittiuden valvojista, mutta on hyvin tärkeää painottaa, että niitä oli vähän. Tarkalleen ottaen niitä oli kaksi kappaletta. Ensimmäinen näistä kirjoitus vuodelta 1923 käsittelee sisäasiainministeriön hylkäämää Työväen Raittiusliiton tekemää keräysanomusta. Raittiusliitto olisi tahtonut järjestää varainkeruun, jolla se olisi kustantanut erilaisten raittiuskasvatuskirjasia, mutta liitolle tuntemattomista syistä sisäasiainministeriö päätyi hylkäämään anomuksen ja näin ollen raittiuskasvatuskirjasia ei voitu hankkia. Raittiuden valvojat tulevat kirjoituksessa esiin, kun siinä todetaan seuraava:

*Keräyslupa oli pyydetty warojen hankkimiseksi raittiuskaswatusta käsittelewien kirjasien kustantamista warten, siis tarkoitukseen, joka ansaitsee kaiken tuen ja kannatuksen ja joka kansan raitistuttamiseksi merkitsisi monin werroin enemmän kuin monet hämäräperäiset raittiudenwalwojat, joiden toiminta usein on osoittautunut wähintäin epäilyttäväksi.*⁵⁵

Toinen selvästi raittiuden valvojiin negatiivisesti suhtautuva kirjoitus on vuodelta 1929 ja se alkaa heti seuraavilla sanoilla:

*Ei ole ensimmäistä kertaa, kun poliisit ja raittiuswalwojat joutuvat kiinni toiminnasta, jonka tarkoituksena onkin ollut palwella rikollisia aineksia eikä waltiota.*⁵⁶

---

⁵⁴ 'Raittiuslautakuntain toinen edustajakokous.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 25.10.1921, 5.

⁵⁵ 'Työväen Raittiusliiton työskentely.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 29.5.1923, 2.

⁵⁶ 'Virkavalta meillä ja muualla.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 9.10.1929, 3.

Tämän jälkeen kirjoituksessa aletaan moittimaan hallitus- ja virkavallan velttoutta ”huliganismin” ja rikollisuuden kitkemisessä. Raittiuden valvojia ei siis mainita ensimmäisen virkkeen jälkeen uudelleen. On kuitenkin oleellista huomioida yllä lainatuissa teksteissä, että molemmissa viitataan raittiuden valvojen syyllistyneen johonkin kiellettyyn, varhaisemman tekstin mukaan ”epäilyttäviin toimiin”. Avoimeksi kysymykseksi siis jää, mitä nämä epäilyttävät toimet olivat? Tämä kysymys kieltämättä jää näiden kahden kirjoituksen perusteella vastaamatta, mutta ottaen huomioon kokonaiskuvan, väitteet epäilyttävistä toimista eivät ole täysin tuulesta temmattuja.

Mitä näillä ”epäilyttävillä toimilla” siis tarkoitettiin? On hyvin todennäköistä, että näillä viitataan rikoksiin ja virkarikkeisiin, joista raittiuden valvoja kieltolain aikana useampaan otteeseen syytettiin. Myös *Suomen Sosialidemokraatti* uutisoi näistä aiheista hyvinkin aktiivisesti. Kieltoain alkupuolella raittiuden valvoja puolustelevat kirjoitukset olivat tyyppisiä. Vuonna 1921 ilmestyneessä kirjoituksessa kirjoittaja ihmettelee sitä, miksi raittiuden valvoja Paananen on joutunut erotetuksi määräaikaaisesti virastaan ja joutunut korvausvastuuseen, vaikka tämä oli vain jahdannut salakuljettajia ja ampunut näitä kohti kuitenkin vasta sen jälkeen, kun salakuljettajat olivat ensin avanneet tulen.⁵⁷

Samoin myös eräässä yleisökirjoituksessa vuodelta 1925 kommentoidaan Jyväskylässä tapahtunutta tilannetta, jossa autolla liikkuneet salakuljettajat eivät pysähtyneet vaan ajoivat pakoon. Edes raittiuden valvojen varoituslaukaukset eivät saaneet autoa pysähtymään ja näin ollen raittiuden valvojat olivat ilmeisesti ampuneet suoraan kohti autoa. Tämä johti siihen, että yksi salakuljettajista sai osuman ja lopulta menehtyi. Luodin ampunut raittiuden valvoja sai ilmeisesti tuomion, mutta salakuljettajat pääsivät vapaaksi. Kirjoittaja ei voi tätä ymmärtää ja toteaaakin:

*Moraalikäsitteet näkyvät niin väljenneen, että lain noudattaminen pidetään pahana ja sen walvojat asetetaan yleisen sylkemisen alaisiksi.*⁵⁸

Raittiuden valvojiin kohdistuvista syytöksistä sekä rikostuomioista uutisoitiin *Suomen Sosialidemokraatissa* myös neutraaliin sävyyn. Tapauksia on monia, kuten esimerkiksi tapaus, jossa raittiudenvälvoja Kivisaari Ulvilasta on saanut sakot laittomasta kotietsinnästä sekä sen yhteydessä omaisuuden vahingoittamisesta.⁵⁹ Helsingissä taas raittiuden valvoja Laine on tuomittu vuonna 1924 vuodeksi kuritushuoneeseen sekä vahingonkorvauksiin ammuttuaan erästä paennutta salakuljettajaa

---

⁵⁷ 'Kieltoain ja järjestysvalta.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 23.12.1921, 5.

⁵⁸ 'Jutustelua.' Nimimerkillä ”Hakoniska”, *Suomen Sosialidemokraatti*, 13.6.1925, 3. Myös toinen kirjoitus samalta vuodelta käsittelee samaa aihepiiriä, mahdollisesti jopa samaa Jyväskylän tapausta: 'Kieltoain on saatava voimaan!' *Suomen Sosialidemokraatti*, 28.8.1925, 4.

⁵⁹ 'Juttu laittomasta kotietsinnästä.' *Suomen Sosialidemokraatti*, 19.5.1923, 7.

selkään.⁶⁰ Seuraavana vuonna 1925 uutisoidaan miten Helsingin pitäjään juuri hiljattain palkatuista kahdesta raittiuden valvojista toinen on jo joutunut vankilaan. Tilalle toivotaan löydettävän uusi, ”tehtävään pystyvä”, henkilö.⁶¹ Kieltolain loppupuolella vuonna 1930 uutisoidaan tapauksesta, jossa raattiuslautakunnan jäsen – myös ilmeisesti siis raittiuden valvojana toiminut – Vaahtera, on saanut tuomion takavarikoidun alkoholin eteenpäin salakuljettamisesta.⁶² Vielä viimeisenä mainittakoon tapaus vuodelta 1931, jossa kahta raittiuden valvojaa ovat syytettyinä kuulusteltavan henkilön pahoinpitelystä.⁶³

Raittiuden valvojat ovat myös itse olleet nostamassa syytteitä, kuten tapauksessa, jossa Helsingin raittiuden valvojat Laine sekä Nyström nostivat syytteen liittyen heidän mukaansa perättömään lehtijuttuun. Syytettynä oli *Hufvudstadsbladetin* päätoimittaja A. R. Frenckell. Mainitussa syytteen aiheuttaneessa lehtijutussa väitettiin Laineen sekä Nyströmin suorittaneen laittoman kotietsinnän, jonka yhteydessä syttyi tulipalo, joka johti yhden henkilön kuolemaan. Syyte ei kuitenkaan johtanut Frenckellin tuomioon, vaan niin raastuvanoikeudessa sekä hovioikeudessa syyte hylättiin. Laine ja Nyström joutuivat korvaamaan Frenckellin oikeudenkäyntikulut.⁶⁴

Kiteytettynä voidaan kuitenkin todeta, että raittiuden valvojat ovat olleet syytettyinä sekä tuomittuina moneen otteeseen kieltolain aikana. Ylempänä esitetyt esimerkit olivat vain muutamia nostoja, ja tapauksia on mitä todennäköisemmin vielä enemmän. Puhumattakaan sitten mahdollisesti tapahtuneista rikkeistä, jotka eivät koskaan päätyneet oikeuteen käsiteltäväksi. *Suomen Sosialidemokraatti* uutisoi näistä tapahtumista melko aktiivisesti, mutta kysymys varmasti kuuluukin, muuttuiko lehden kanta ja näkemykset raittiuden valvontaan ja raittiuden valvojiin ajan saatossa? Lyhyesti voidaan todeta, että ei muuttunut.

Kuten todettu aikaisemmin, varsinaisesti negatiivisesti raittiuden valvontaan suhtautuvia kirjoituksia oli lehdessä vain kaksi kappaletta. Mitään räjähdysmäistä raittiuden valvonnan kritisointia tai muunlaista näkemysten muutosta lehden kirjoituksissa ei ollut huomattavissa. Ajan kuluessa oli kuitenkin mahdollista huomata, että raittiuden valvontaa koskettavia kirjoituksia ilmestyi lehdessä yhä vähemmän ja vähemmän. Tälle voi toki olla useita syitä, mutta yhtenä mahdollisena syynä on se, että kenties *Suomen Sosialidemokraatti* halusi ikään kuin ”pestä kätensä” raittiuden valvonnan ja raittiuden valvojien tuesta. Kun raittiuden valvojiin kohdistuvia rikosepäilyjä ja muita syytöksiä alkoi

---

⁶⁰ ’Omituisen käänteeseen saanut salakuljetusjuttu.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 1.7.1924, 5.

⁶¹ ’Kieltolain walwonta Helsingin pitäjässä.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 17.6.1925, 2.

⁶² ’Raattiusvalvoja Vaahteran pirtujuttu.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 8.3.1930, 8.

⁶³ ’Kieltolakietsivä pahoinpidellyt tutkittavaa.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 19.1.1931, 1.

⁶⁴ ’Raittiudenwalvojain painokanne Hufwudstadsbladetia vastaan.’ *Suomen Sosialidemokraatti*, 13.12.1923, 8.

enenevissä määrin esiintymään, niin ei välttämättä olisi kovin kaukaa haettua olettaa, että *Suomen Sosialidemokraatti* haluaisi vähitellen lopettaa tukevien puheenvuorojen julkaisemisen näille henkilöille. Toki aineistosta löytyy raittiuden valvoja kannattavia puheenvuoroja vuoteen 1931 asti.⁶⁵ Näin ollen ei voi todeta, että jossain vaiheessa yksiselitteisesti raittiuden valvonnan tukeminen lehden palstoilla olisi lopetettu.

Raittiuden valvontaa koskevien kirjoitusten vähenemiselle voi olla myös eräs hyvin arkinen ja ehkä myös näin ollen vähemmän jännittävä syy. Raittiuden valvonnasta yksinkertaisesti tuli vain osa ihmisten arkea. 1930-luvulle tultaessa raittiuslautakunnat ja raittiuden valvojat olivat olleet olemassa joissain paikoissa jo lähes kymmenen vuotta. Aihe ei siis enää vain ollut niin kiinnostava. Avoimuuden nimissä täytyy vielä todeta, että ei raittiuden valvonta aiheena ollut edes kieltolain alkupuolella jokapäiväisessä käsittelyssä *Suomen Sosialidemokraatin palstoilla*. Eli se, että kirjoittelu raittiuden valvonnasta väheni, ei myöskään kerro mistään valtavista muutoksista lehden toiminnassa.

---

⁶⁵ 'Ovatko viranomaisemme voimattomia rikollisia vastaan?' *Suomen Sosialidemokraatti*, 16.7.1931, 2: kirjoittaja ihmettelee sitä mikseivät raittiuden valvojat saa kunnioitusta kaikissa piireissä sekä harmittelee eritoten poliisiviranomaisten ”ynseää” suhtautumista raittiuden valvojiin.

6 Yhteenveto

Kieltolaki tuli päätökseensä 5.4.1932 ja samaan päivämäärään päättyy myös tämän tutkielman ajallinen rajaus. Vielä maaliskuussa 1932 *Suomen Sosialidemokraatissa* kirjoitetaan, että Helsingissä kaupunginvaltuustossa on ehdotettu raittiuslautakunnan toiminnan jatkamista, vaikka raittiuden valvojen työsuhteiden on määrä päättyä viides huhtikuuta.⁶⁶ Kuitenkin vain viikko tämän kirjoituksen jälkeen lehdessä kirjoitetaan, että kaupunginvaltuusto on kuitenkin lopulta päättänyt lakkauttamaan Helsingin raittiuslautakunnan äänin 28 puolesta ja 27 vastaan. Sosialidemokraattisen puolueen edustajat olivat kirjoituksen mukaan puolustelleet raittiuslautakunnan säilyttämistä.⁶⁷ Lehdessä ei enää kieltolain viimeisenä vuonna esiintynyt raittiuden valvoja puolustavia tekstejä, vaikka heitä oli kovaan ääneen puolustettu aikaisempina vuosina. Uusi väkijuomalaki oli säädetty ja Oy Alkoholiliike Ab:n oli määrä aloittaa toimintansa 5.4.1932. Puolustavilla puheenvuoroilla tuskin olisi ollut enää minkäänlaista vaikutusta.

Suomen Sosialidemokraatti tarjosi yhden näkökulman kieltolaista ja sen aikaisesta raittiuden valvonnasta. Lehden palstoilla tuettiin raittiuden valvontaa ainakin jossain määrin läpi koko kieltolain. Raittiuden valvojen toimia puolustettiin, heidän palkkaamistaan kannatettiin ja lisärahoitusta raittiuden valvontaan toivottiin hartaasti. Osapuolet, jotka näitä asioita eivät taas tukeneet, saivat helposti ”viinaporvarin” leiman. Lehdessä nämä henkilöt maalattiin kehitystä jarrutteleviksi salakuljettajien kanssa vehkeilijöiksi, jotka halusivat tuhota kieltolain. Nämä henkilöt – eivät todennäköisesti sattumalta – olivat pääsääntöisesti muiden puolueiden kuten Kansallisen Kokoomuksen ja Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajia.

Lehden kirjoitukset eivät olleet aina yksiselitteisesti kantaa ottavia, vaan joskus niissä tuntui olevan jokin piilotettu tarkoitus. Tästä esimerkkinä tutkielmassa toimivat tietynlaiset sankaritarinoita muistuttavat kirjoitukset raittiuden valvojen suorittamista alkoholitakavarikoista. Kirjoituksissa ei varsinaisesti annettu suoraa tukea raittiuden valvojille, mutta kirjoitusten tyylistä oli rivien välissä luettavissa jonkin asteinen positiivinen suhtautuminen valvojiin. On toki otettava huomioon, että lehtikirjoitusten ”jännittävä” tyyli saattoi olla hyvinkin myös lukijakunnan kiinnostuksen ylläpitämistä varten.

Kieltolaki oli voimassa yli kymmenen vuotta, mutta *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoituksissa ei ollut havaittavissa mitään merkkejä muuttuvista kannoista raittiuden valvonnan suhteen. Raittiuden valvontaa käsittelevät kirjoitukset kuitenkin vähenivät kieltolain viimeisinä vuosina huomattavasti.

---

⁶⁶ ”Raittiuslautakunta jatkaa toimintaansa toistaiseksi Helsingissä.” *Suomen Sosialidemokraatti*, 17.3.1932, 4.

⁶⁷ ”Helsingin kaupungin valtuusto.” *Suomen Sosialidemokraatti*, 24.3.1932, 4.

Tämä voi olla merkki siitä, että lehdessä haluttiin ikään kuin ”pestä kädet” raittiuden valvonnan tukemisesta etenkin sen jälkeen, kun raittiuden valvojat olivat syytettyinä yhä uudestaan ja uudestaan erilaisista rikkeistä ja rikoksista. Kirjoittelun vähenemiselle voi toki olla myös arkisempi syy eli se, että kieltolaista ja siihen liittyvistä asioista – kuten raittiuden valvonnasta – oli tullut ihmisille jo täysin arkisia ilmiöitä. Näin ollen kieltolakiin liittyvät asiat eivät enää välttämättä olleet lehtikirjoituksen arvoisia.

Kaiken tämän jälkeen on myös kuitenkin oleellista painottaa sitä, että tämän tutkielman aineistona on toiminut pääasiallisesti sanomalehti ja sen kirjoitukset vuosien saatossa. Nämä kirjoitukset ovat olleet eri tekstilajien edustajia sekä ne ovat mahdollisesti eri kirjoittajilta, mutta on toki vaikea sanoa sillä kirjottajien nimeä ei lähes koskaan mainita. Ei siis voi kuitenkaan väittää, että näiden kirjoitusten perusteella voisi sanoa *Suomen Sosialidemokraatilla* olleen jotain tiettyä kantaa raittiuden valvontaan. Mutta voidaan kuitenkin todeta, että tietyn kaltaisia kirjoituksia ilmestyi vuosien saatossa *Suomen Sosialidemokraatissa* ja lehden lukijakunta ”altistui” pääsääntöisesti tietyn kaltaiselle sanomalle. Tämä sanoma kiteytettynä siis oli, että raittiuden valvonta oli tärkeä osa kieltolakia ja sitä tuli tukea.

Suomen Sosialidemokraatti oli työväen lehti ja näin ollen olisi varmasti mielekästä vetää lehden sisällöstä johtopäätöksiä työväen kieltolakiasenteisiin liittyen. Näin ei kuitenkaan voi tehdä. Kuten tutkielmassa sivuhuomiona tuotiin esiin, työväki oli useimmiten vastuussa erilaisista kieltolakirikkomuksista. *Suomen Sosialidemokraatti* saattoi siis kuvata kieltolakia ja raittiutta työväen sydämenasiana mielin määrin, mutta totuus ei läheskään aina tätä kuvaa vastannut. Mielekkäänä jatkotutkimusaiheena tämän aiheen tiimoilla voisi siis olla ihmisten kokemukset raittiuden valvonnasta. Siirtyminen lehden palstoilta todellisuuteen voi muuttaa näkemyksiä raittiuden valvonnasta hyvinkin paljon.

Lähteet ja kirjallisuus

Aikalaiskirjallisuus

Voionmaa, Väinö. ”Juomalakosta kieltolakiin. Puolueemme suhde alkoholikysymykseen.” Teoksessa *Sosialidemokraattinen puolue – 25 vuotta*. Tampere: Tampereen työväen kirjapaino 1924.

Arkistolähteet

Tampereen kaupunginarkisto.

Tampereen raittiuslautakunnan arkisto.

Db: 1. Raittiuslautakunnan toimintakertomukset.

Sanomalehdet

Sanomalehdet luettu Kansalliskirjaston Digitaalisesta Sanomalehtiarkistosta (digi.kansalliskirjasto.fi).

Suomen Sosialidemokraatti, Kustannus Oy Kansanvalta. 1.6.1919–5.4.1932.

Vaasa, Vaasa Oy. 1931

Tutkimuskirjallisuus

Ahonen, Jukka. *Raittiuden voima – Raittiuden Ystävät 1853–2003*. Helsinki: Otava 2003.

Häkkinen, Antti. ”Kieltolakirikollisuuden sosiaaliset verkostot Helsingissä 1929–30.” Teoksessa *Työväen verkostot*, toimittaneet Sakari Saaritsa & Kari Teräs, 190–214. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2003.

Kaartinen, Aija. *Kansan raittiudeksi ja kotien onneksi: naisten kieltolakimieliä ja toiminta kieltolain puolesta ja sitä vastaan 1919–1932*. Helsinki: SKS 2011.

Kallenautio, Jorma. *Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana*. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö 1979.

Lempinen, Riitta. *Kieltolakirikollisuus Kokkolassa vuosina 1919–1924*. Tampere: Pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto, historiatieteen laitos, Suomen historia, 1998.

Peltonen, Matti. *Kerta kiellon päälle: suomalainen kieltolakimentaliteetti: vuoden 1733 juopumusasetuksesta kieltolain kumoamiseen 1932*. Helsinki: Tammi 1997.

Rasinaho, Kirsi. ”Alkoholin salakauppa Helsingissä vuosina 1919–1932.” Teoksessa *Alkoholin vuosisata: suomalaisten alkoholiolojen vaiheita 1900-luvulla*, toimittaneet Matti Peltonen, Hanna Kuusi & Kaarina Kilpiö. Helsinki: SKS 2006.

Salokangas, Raimo. *Puolueen aseet: Maalaisliiton sanomalehdistön synty ja sen asema puolueessa ja sanomalehtimarkkinoilla 1906–1916*. Vammala: Vammalan kirjapaino 1982.

Sulkunen, Irma. *Raittius kansalaisuskontona: Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Helsinki: SKS 1986.

Yrjönen, Riitta. *Kieltolakirikollisuus Tampereella vuosina 1927–1931*. Tampere: Pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto, historiatieteen laitos, Suomen historia, 1993.